

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

แนวโน้มของการเจ็บป่วยและตายของคนไทยจำนวนมากในปัจจุบันเกิดจากโรคเรื้อรังต่าง ๆ เช่น โรคเอดส์ การติดสารเสพติด และโรคเรื้อรังระบบอื่น ๆ ซึ่งนับวันโรคและปัญหาเหล่านี้จะรุนแรงขึ้นจนระบบบริการสุขภาพตั้งรับแบบเดิมไม่อาจแก้ปัญหาได้ อีกทั้งตัวระบบบริการสุขภาพเองก็มีปัญหาต่าง ๆ ในเรื่องคุณภาพ มาตรฐาน ความเป็นธรรม และความสิ้นเปลือง คนไทยจำนวนหนึ่ง (มากกว่าร้อยละ 20) ไม่มีหลักประกันด้านสุขภาพ ส่วนคนที่มีหลักประกันแล้วยังคงมีปัญหาเรื่องความเหลื่อมล้ำ การเลือกปฏิบัติ และอื่น ๆ ปัญหาเชิงระบบที่สำคัญเหล่านี้สะท้อนให้เห็นถึงความจำเป็นที่จะต้องมีการปฏิรูป ปรับเปลี่ยนระบบสุขภาพ และระบบบริหารด้านสุขภาพที่ใช้มานานให้เท่าทัน และสอดคล้องกับสถานการณ์ จึงจะสร้างสุขภาพดีถ้วนหน้าได้ จึงเป็นที่มาของการปฏิรูประบบสุขภาพของประเทศไทย และได้มีการจัดทำโครงร่าง พ.ร.บ. สุขภาพแห่งชาติขึ้น โดยคณะกรรมการปฏิรูประบบสุขภาพ

สาระสำคัญของการยกร่าง พ.ร.บ. สุขภาพแห่งชาติ หมวดที่ 5 นั้นได้กล่าวถึงการสร้างเสริมสุขภาพว่ามีความมุ่งหมายเพื่อให้เกิดสุขภาพะทั่วทั้งสังคม และความมุ่งหมายเฉพาะต้องไปให้ถึงการลดการเจ็บป่วย การตาย ความพิการ (ทุกภาวะ) ที่ไม่สมควรลงให้ได้ และลด (ควบคุม) ค่าใช้จ่ายด้านสุขภาพให้ได้ผล โดยแนวทางหนึ่งในการบรรลุเป้าหมายดังกล่าว คือ สร้างส่งเสริม สนับสนุน กระบวนการเรียนรู้ของชุมชน ที่มีคุณภาพ เป็นระบบและยั่งยืน เพื่อเสริมสร้างความรู้และทักษะของบุคคลและชุมชน (คณะกรรมการปฏิรูประบบสุขภาพแห่งชาติ, 2545)

ในส่วนของกระทรวงสาธารณสุขนั้น ตามแผน 9 ของกระทรวงสาธารณสุข ตามแผนพัฒนาสุขภาพแห่งชาติ ในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 9 (พ.ศ.2545-2549) ได้กำหนดแผนงานสร้างเสริมสุขภาพให้มีเป้าหมายเพื่อให้ประชาชนมีพฤติกรรมสุขภาพที่ถูกต้องเหมาะสม มีสุขภาพที่สมบูรณ์แข็งแรง มีทักษะในการดูแลตนเอง ครอบครัว และมีส่วนร่วมในการจัดการปัจจัยแวดล้อมต่างๆ ให้เอื้อต่อการมีสุขภาพดี จัดให้มีการพัฒนาพฤติกรรมสุขภาพโดยมีแนวทางการจัดกิจกรรมดังนี้ สร้างโอกาสการเรียนรู้ ปลุกฝังทัศนคติ สร้างวัฒนธรรมในการมีสุขภาพดี

มีพฤติกรรมอนามัยที่ถูกต้องแก่เด็กและเยาวชนในทุกพื้นที่ ส่งเสริม/สนับสนุนการดำเนินงานส่งเสริมสุขภาพและพัฒนาพฤติกรรมสุขภาพที่ถูกต้อง เหมาะสมในทุกระดับ พัฒนาศักยภาพด้านสาธารณสุขของชุมชนในการสร้างเสริมสุขภาพและป้องกันควบคุมโรค นอกจากนี้ยังมีเป้าหมายในการพัฒนาสถานบริการสาธารณสุขระดับต้นทั้งเขตเมืองและชนบท โดยเชื่อมโยงกับระบบบริการขั้นสูง สถานบริการสาธารณสุขระดับต้นทุกแห่งจะต้องมีศักยภาพในการสร้างเสริมสุขภาพ เครือข่ายสถานบริการสาธารณสุขระดับต้นในเขตเมืองและชนบท (คลินิก หน่วยบริการผู้ป่วยนอกสาขาศูนย์บริการสาธารณสุข สถานอนามัย ศูนย์บริการสุขภาพชุมชน) ควรจะครอบคลุมได้กว้างขวาง (กระทรวงสาธารณสุข, 2544)

การจัดบริการของศูนย์สุขภาพชุมชนตามนโยบายประกันสุขภาพถ้วนหน้าของรัฐบาลชุดปัจจุบันนั้น ได้มีแนวทางปฏิบัติไว้ว่าต้องมีบริการสุขภาพที่มีลักษณะผสมผสานทุกกลุ่มอายุ ครอบคลุมปัญหาสุขภาพพื้นฐานของประชากรในระดับบุคคล และครอบครัว โดยประกอบด้วย 1) การรักษาพยาบาลระดับพื้นฐาน 2) การส่งเสริมสุขภาพ ที่ครอบคลุมการดูแลประชาชน ตั้งแต่เกิดจนกระทั่งตาย 3) การฟื้นฟูสภาพพื้นฐานทั้งทางด้านร่างกาย และจิตใจ 4) การควบคุม ป้องกันโรคในระดับบุคคล และครอบครัว 5) สนับสนุนการพึ่งตนเองของประชาชน องค์กรประชาชนและชุมชนด้านสุขภาพ และ 6) บริการด้านยา (กระทรวงสาธารณสุข, 2545) ซึ่งบริการบางอย่างได้มีการกำหนดรูปแบบของการปฏิบัติในรายละเอียดที่ค่อนข้างชัดเจน แต่บริการบางอย่างยังไม่ได้มีการกำหนดรูปแบบที่ชัดเจนนัก ศูนย์สุขภาพชุมชนในแต่ละพื้นที่จะมีการให้บริการไปด้วยพร้อมกับการหารูปแบบที่ทั้งสอดคล้องกับแนวทางปฏิบัติและเหมาะสมกับพื้นที่มากที่สุด เมื่อพิจารณาแนวทางปฏิบัติเรื่องการส่งเสริมสุขภาพนั้นได้กล่าวไว้ตอนหนึ่งว่า ควรจัดบริการให้ความรู้ด้านสุขภาพแก่ผู้รับบริการในระดับบุคคล ครอบครัว และในส่วนของแนวทางการปฏิบัติในเรื่องสนับสนุนการพึ่งตนเองของประชาชน องค์กรประชาชนและชุมชนด้านสุขภาพ ก็ได้มีกล่าวไว้เช่นกันว่า ควรจัดการให้ความรู้ และสร้างความมั่นใจในการดูแลปัญหาสุขภาพที่พบบ่อย, ให้ความรู้และสร้างความมั่นใจในการปฏิบัติตัว เพื่อให้มีสุขภาพที่แข็งแรงในการดำรงชีวิต (กิน พักผ่อน ออกกำลังกาย) จากแนวทางปฏิบัติดังกล่าวแล้วนั้น จึงเป็นหน้าที่ของศูนย์สุขภาพชุมชนที่จะสนับสนุนให้ประชาชนได้มีส่วนในการดูแลสุขภาพตนเองได้ โดยสามารถจัดการในเรื่องการให้ความรู้แก่ประชาชน

โรงพยาบาลอุตรดิตถ์ได้ดำเนินการตามแผนฯ ของกระทรวงสาธารณสุขในเรื่องของการพัฒนาสถานบริการระดับต้น ตามแนวนโยบายหลักประกันสุขภาพถ้วนหน้าของรัฐบาลโดยได้เริ่มดำเนินการมาตั้งแต่วันที่ 1 ตุลาคม พ.ศ. 2544 โดยจัดให้มีศูนย์สุขภาพชุมชน 3 แห่ง คือ ศูนย์สุขภาพชุมชนโรงพยาบาลอุตรดิตถ์ 1 เปิดดำเนินการอยู่ในโรงพยาบาลอุตรดิตถ์ ศูนย์สุขภาพ

ชุมชนโรงพยาบาลอุตรดิตถ์ 2 เปิดดำเนินการขึ้นใหม่อยู่ที่หมู่ 2 ตำบลทุ่งยั้ง อำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์ และศูนย์สุขภาพชุมชนโรงพยาบาลอุตรดิตถ์ 3 เปิดดำเนินการโดยอยู่ที่สถานีอนามัยตำบลวังงาม อำเภอเมือง จังหวัดอุตรดิตถ์ ศูนย์สุขภาพชุมชนโรงพยาบาลอุตรดิตถ์ 2 นั้นผู้บริหารมีนโยบายที่จะปฏิบัติตามแนวทางการส่งเสริมสุขภาพดังที่กล่าวมาแล้ว โดยการส่งเสริมการเรียนรู้เกี่ยวกับสุขภาพของประชาชนอย่างต่อเนื่อง เนื่องจากการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องว่ามีบทบาทสำคัญต่อการสร้างทัศนคติและปลูกฝังพฤติกรรมสุขภาพแก่ประชาชน ซึ่งจะนำมาซึ่งการส่งเสริมสุขภาพในที่สุด จึงมีโครงการจะจัดให้มีศูนย์การเรียนรู้เพื่อการส่งเสริมสุขภาพขึ้นในชุมชน ก่อนจะดำเนินโครงการจัดศูนย์การเรียนรู้เพื่อการส่งเสริมสุขภาพนั้น มีนักวิชาการ (สุวิมล ติรภานันท์, 2543, หน้า 9) เสนอว่า เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์และประสบความสำเร็จควรจะได้มีการประเมินความต้องการซึ่งเป็นการประเมินก่อนเริ่มทำแผนหรือทำโครงการ เพื่อนำมาทำนโยบาย แผนงาน หรือโครงการ โดยประเมินความต้องการขององค์กรหรือกลุ่มสังคม ในการประเมินความต้องการศูนย์การเรียนรู้เพื่อการส่งเสริมสุขภาพนั้นต้องการให้ประชาชนได้ไปใช้บริการ จึงควรวิเคราะห์ค้นหาลักษณะบริการที่ตรงกับความต้องการของประชาชนกลุ่มเป้าหมาย

การค้นหาลักษณะของบริการที่ตรงกับความต้องการของประชาชนนั้น อาจจะใช้วิเคราะห์จากข้อมูลหลายแหล่ง ได้แก่ ข้อมูลลักษณะบริการที่สนใจ ข้อมูลของลักษณะประชาชนเป้าหมายว่ามีพฤติกรรมหรือสิ่งกำหนดพฤติกรรมแบบใด ซึ่งการวิเคราะห์เหล่านี้สอดคล้องกับหลักของการตลาดซึ่งมีงานหลักในการวิเคราะห์ความต้องการหรือความสนใจของผู้บริโภคเพื่อจัดการผลิตสินค้าหรือบริการที่ตรงกับความต้องการของผู้บริโภค การตลาดแต่เดิมนั้นได้ถูกนำมาใช้ในทางธุรกิจเท่านั้น แต่ต่อมาได้มีการนำเทคนิคการตลาดมาใช้ในการนำเสนอผลิตภัณฑ์ที่จับไม่ได้ เช่น ความคิด ทัศนคติ การเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิต และบริการต่างๆ ที่ไม่ให้ผลกำไร ที่มีประโยชน์ต่อผู้บริโภค กลุ่มเป้าหมายให้สู่การยอมรับของกลุ่มเป้าหมายโดยไม่แสวงผลกำไร ซึ่งเรียกว่า การตลาดเชิงสังคม (Lefbre R C, 1988) ในทางสุขภาพนั้นการตลาดทางสังคมก็ได้เข้ามามีบทบาทในการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตด้านสุขภาพของคนในระยะ 20-30 ปีหลัง ๆ นี้ โดยได้เริ่มนำมาใช้ในเรื่องการณรงค์ให้ประชาชนกลุ่มเป้าหมายมีการเปลี่ยนแปลงทัศนคติ หรือพฤติกรรมการตลาดนั้นให้หลักการสำหรับวิเคราะห์ความต้องการของประชาชน โดยผ่านโมเดลต่าง ๆ หลายโมเดล โมเดลหนึ่งที่น่าสนใจคือ โมเดลวิเคราะห์พฤติกรรมผู้บริโภค (Consumer Behavior Model) เพราะเป็นโมเดลที่กำหนดปัจจัยไว้มาก สามารถจะนำโมเดลกำหนดพฤติกรรมสุขภาพมาประยุกต์ร่วมด้วยได้ ในการศึกษาครั้งนี้จึงใช้โมเดลนี้ในการวิเคราะห์ความต้องการของประชาชนในเทคโนโลยีทางการส่งเสริมสุขภาพ

ในการจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้ฯ นอกจากการวิเคราะห์ความสนใจของประชาชนกลุ่มเป้าหมายจะมีความสำคัญแล้ว ในขณะเดียวกันความคิดเห็นของบุคลากรสาธารณสุขก็เป็นสิ่งสำคัญ เนื่องจากเป็นกลุ่มที่จะมีส่วนสนับสนุนการดำเนินโครงการ ในการศึกษาครั้งนี้จึงใช้โมเดลเดียวกันนี้วิเคราะห์ความคิดเห็นของบุคลากรสาธารณสุขเกี่ยวกับการให้บริการเทคโนโลยีทางการแพทย์ทางการแพทย์ส่งเสริมสุขภาพ ข้อมูลทั้งสองแหล่งนี้จึงจัดเป็นข้อมูลสำคัญที่นำมาประเมินความต้องการเทคโนโลยีทางการแพทย์ส่งเสริมสุขภาพ ผู้ศึกษาในฐานะบุคลากรสาธารณสุขของโรงพยาบาลอุดรดิตถ์ จึงมีความสนใจที่จะศึกษาประเมินความต้องการเทคโนโลยีทางการแพทย์ส่งเสริมสุขภาพของประชาชนหมู่ 2 ตำบลทุ่งยั้ง อำเภอลับแล จังหวัดอุดรดิตถ์ และบุคลากรสาธารณสุขของศูนย์สุขภาพชุมชนโรงพยาบาลอุดรดิตถ์ 2 เพื่อนำไปใช้เป็นแนวทางจัดศูนย์การเรียนรู้เพื่อการส่งเสริมสุขภาพในหมู่ 2 ตำบลทุ่งยั้ง อำเภอลับแล จังหวัดอุดรดิตถ์ที่มีลักษณะตามความต้องการที่ประเมินได้ต่อไป

วัตถุประสงค์ของการศึกษา

1. ศึกษาความสนใจของประชาชนในการไปใช้บริการเทคโนโลยีทางการแพทย์ส่งเสริมสุขภาพในศูนย์การเรียนรู้
2. ศึกษาความคิดเห็นของบุคลากรสาธารณสุขเกี่ยวกับการให้บริการเทคโนโลยีทางการแพทย์ส่งเสริมสุขภาพในศูนย์การเรียนรู้
3. ประเมินความต้องการเทคโนโลยีทางการแพทย์ส่งเสริมสุขภาพในการจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้

คำจำกัดความที่ใช้ในการศึกษา

เทคโนโลยีทางการแพทย์ส่งเสริมสุขภาพ หมายถึง ส่วนประสมทางการตลาดที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมสุขภาพ ได้แก่ เนื้อหาของความรู้เกี่ยวกับสุขภาพ รูปแบบของการเรียนรู้ กิจกรรมเกี่ยวกับการส่งเสริมสุขภาพ สถานที่ ช่วงเวลา ระยะเวลาและบริการเสริมที่จัดให้มีขึ้นโดยมีจุดมุ่งหมายให้เกิดการเรียนรู้และสามารถนำความรู้นั้นไปใช้ให้เกิดประโยชน์ในทางส่งเสริมสุขภาพ

ความสนใจของประชาชนในการไปใช้บริการเทคโนโลยีทางการแพทย์ส่งเสริมสุขภาพในศูนย์การเรียนรู้ หมายถึง ความรู้สึกในมโนเฉียงของประชาชนที่จะไปใช้บริการเทคโนโลยีทางการแพทย์ส่งเสริมสุขภาพ

ความคิดเห็นของบุคลากรสาธารณสุขเกี่ยวกับการให้บริการเทคโนโลยีทางการส่งเสริมสุขภาพในศูนย์การเรียนรู้ หมายถึง การแสดงออกทางด้านความรู้สึกของบุคลากรสาธารณสุขเกี่ยวกับการให้บริการเทคโนโลยีทางการส่งเสริมสุขภาพในศูนย์การเรียนรู้เพื่อการส่งเสริมสุขภาพ

ความต้องการเทคโนโลยีทางการส่งเสริมสุขภาพในศูนย์การเรียนรู้ หมายถึง ผลจากการประเมินความสนใจของประชาชนในการไปใช้บริการเทคโนโลยีทางการส่งเสริมสุขภาพในศูนย์การเรียนรู้ และความคิดเห็นของบุคลากรสาธารณสุขเกี่ยวกับการให้บริการเทคโนโลยีเพื่อการส่งเสริมสุขภาพในศูนย์การเรียนรู้เพื่อการส่งเสริมสุขภาพ โดยใช้วิธีการประเมินที่กำหนดไว้

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการศึกษา

เพื่อเป็นข้อมูลพื้นฐานที่จะเป็นแนวทางในการจัดรูปแบบของเทคโนโลยีทางการส่งเสริมสุขภาพขึ้นในศูนย์การเรียนรู้เพื่อการส่งเสริมสุขภาพที่เหมาะสมกับความต้องการของชุมชนต่อไป